

Prof. dr hab. Krzysztof Stachewicz

Poznań, 14.04.2023

Zakład Filozofii i Dialogu

WT UAM w Poznaniu

**RADA ds. STOPNI NAUKOWYCH
Akademii Ignatianum w Krakowie**

Wpłynęło dnia.....*21.04.2023r.*.....

Nr.....*50/RSN/2023*.....

Podpis.....*Jane Zmercan-Ullsle*.....

Recenzja rozprawy doktorskiej ks. mgra Tymoteusza Mietelskiego

pt.

Koncepcja etyki fenomenologicznej Paola Valoriego. Studium analityczno-krytyczne

(Promotor: dr hab. Piotr Duchliński, prof. AIK, Kraków 2023, ss. 272)

Niniejszą opinię w sprawie pracy doktorskiej ks. mgra Tymoteusza Mietelskiego przedstawiam na podstawie pisma Przewodniczącej Rady ds. Stopni Naukowych Akademii Ignatianum w Krakowie, Prof. dr hab. Władysławy Szulakiewicz z dnia 17 marca 2023 (L.dz. 32/RSN/2023) informującej mnie o powołaniu przez Radę ds. Stopni Naukowych AIK na recenzenta tejże rozprawy.

Książk mgr Tymoteusz Mietelski wykazuje dużą aktywność naukową. Opublikował 5 rozpraw i artykułów, uczestniczył w wielu konferencjach naukowych. Zainteresowania badawcze Doktoranta oscylują między historią filozofii współczesnej a aksjologią i etyką. Porusza się po tych terytoriach naukowych z dużą swadą i erudycją, ciekawie i w sposób pogłębiony przedstawiając opisywane i analizowane zagadnienia. Jego dorobek naukowy opublikowany przed doktoratem tak w aspekcie ilościowym, jak i jakościowym należy ocenić wysoko i jako z nadatkiem spełniający wymogi ustawowe.

Praca doktorska mgra Tymoteusza Mietelskiego została napisana pod kierunkiem dra hab. Piotra Duchlińskiego, prof. AIK. Liczy ona 216 stron tekstu, 40 stron wykazu bibliograficznego (!) oraz 12 stron wykazu publikacji Paolo Valoriego dołączonego do pracy jako aneks. To cenne uzupełnienie pracy, zważywszy na nieobecność w przestrzeni polskiej filozofii myśli Valoriego. Poza tekstami Andrzeja Kobylińskiego daremnie szukalibyśmy

omówień jego twórczości, a tym bardziej tłumaczeń tekstów na język polski (nie istnieje żadne; wypada mieć nadzieję, że Doktorant zmieni w bliskim czasie ten stan rzeczy).

Przedstawiona mi do oceny rozprawa dotyczy zagadnienia koncepcji etyki wartości wypracowanej przez włoskiego fenomenologa Paola Valoriego SI. Jego zasługą było otwarcie etyki chrześcijańskiej na fenomenologicznie rozumiane dane doświadczenia i krytyka czysto apriorycznego fundowania etyki, zamykania jej w ramach szeroko rozumianego modelu metafizyczno-dedukcyjnego. Doktorant tak określił przedmiot i cel swej dysertacji: „Przedmiotem niniejszej rozprawy są poglądy etyczne włoskiego filozofa Paola Valoriego. Głównym celem badań jest rekonstrukcja zaproponowanej przez niego koncepcji etyki fenomenologicznej, z uwzględnieniem kontekstu historyczno-filozoficznego oraz jej analiza krytyczna” (s. 3). Pole badawcze jest zatem wstępnie dobrze określone, a Doktorant jest w pełni świadomy zakresu zadań, jakie sobie postawił w opracowaniu tytułowego problemu. Analizowane zagadnienie jest istotne i ważne przynajmniej z dwóch powodów. Po pierwsze, stanowi interesującą dyskusję z zakresu etyki fundamentalnej na gruncie fenomenologii, paradygmatu w sposób szczególny sprzyjającego stawianiu pytań źródłowych dla etyki. Po drugie, wypełnia w jakiejś mierze lukę w polskim piśmiennictwie historyczno-filozoficznym z zakresu najnowszych dziejów włoskiej myśli filozoficznej oraz recepcji fenomenologii w tejże myśli. A zasługuje ona w pełni na szerokie omówienia i dyskusje.

Omawiana dysertacja posiada logiczną konstrukcję, adekwatną do problematyki określonej tytułem. Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, bibliografii, aneksu i streszczenia w języku angielskim. We wstępie został określony cel badawczy, zakres analizowanego zagadnienia, struktura pracy oraz ogólna charakterystyka stanu badań oraz najważniejszych opracowań. Zabrakło natomiast określenia metody badawczej zastosowanej w pracy. Rozdział pierwszy (*Rozwój fenomenologii we Włoszech*) rysuje jakże potrzebne tło dla dalszych analiz. Przedstawia syntetycznie stan filozofii włoskiej na początku XX wieku, początki recepcji fenomenologii oraz jej rozwój we Włoszech. Pozwoliło to umieścić badania Valoriego w szerokim kontekście historyczno-problemowym. Rozdział drugi (*Metoda fenomenologiczna w rozumieniu Valoriego*) przedstawia i analizuje kształt metody fenomenologicznej tytułowego myśliciela opracowany w kontekście badań nad metodą Husserla. Istotnym zagadnieniem jest tu relacja fenomenologii do ontologii, które przewija się przez całokształt dziejów ruchu fenomenologicznego, a dla Valoriego stanowi ważny moment dla budowania jego koncepcji etyki. Pewne wątpliwości budzi sformułowanie „struktura metodyczna fenomenologii” w tytule punktu 2.3. „Metodyka” ma zbyt techniczne znaczenie,

raczej chodzi o „metodologiczną strukturę”. Trzeci rozdział (*Analiza doświadczenia moralnego w koncepcji Valoriego*) stanowi nerw rozprawy Mietelskiego. Została tu zrekonstruowana propozycja etyki fenomenologicznej włoskiego filozofa, opartej generalnie na doświadczeniu moralnym i na kategorii wartości rozumianych w duchu – choć mocno zmodyfikowanym – Schelera. Valori rozumie wartości szeroko, nie tylko w kontekście analizy ejdetycznej, otwierając się – stanowi to bardzo interesujący wątek jego koncepcji – na empirię, faktyczne doświadczenie jednostkowego podmiotu. Jest to związane ze swoistą transgresją Husserlowskiego zakazu wcielania w analizę fenomenologiczną danych spoza „źródłowo prezentującej naoczności”. Słusznie zauważa Mietelski: „W koncepcji omawianego filozofa analiza etyczna znajduje się zatem na skrzyżowaniu różnych punktów widzenia: nauk o człowieku, aksjologii przeżywanego doświadczenia, ontologii moralnej, a jego ostatecznego horyzontu, wiary i jej refleksyjnego przemyślenia, czyli teologii (...)” (s. 9). Ostatni, czwarty rozdział (*Kwestie dyskusyjne i uwagi polemiczne wobec poglądów Valoriego*) ma charakter polemiczny wobec analizowanej koncepcji i próbuje poddać ją wielorakim testom na metaetyczną spójność i etyczną konkluzywność. Model etyki skonstruowany przez włoskiego filozofa jest tu wszechstronnie analizowany w krytycznej optyce pytań istotnych. Rozdział zawiera też udane próby odpowiedzi na pytanie o jej oryginalność, a także „fenomenologiczność”. Valori wszak dokonuje reinterpretacji wielu fundamentalnych dla tego nurtu filozoficznego kategorii, by wspomnieć bezzałożeniowość czy ejdetyczność. Zakończenie zawiera wyczerpującą rekapitulację badań, skupioną głównie na wykazaniu uzasadnienia tez wyjściowych i przyjętych hipotez badawczych. Bibliografia zawiera 58 pozycji źródłowych (wszystkie w języku włoskim), 34 pozycje z zakresu literatury przedmiotowej oraz 485 pozycji (sic!) literatury pomocniczej. Dodany aneks to pełna bibliografia prac Paola Valoriego. Pracę wieńczy anglojęzyczne streszczenie syntetycznie rekapitulujące treść rozprawy.

Na uwagę zasługuje poprawny, a także jasny i precyzyjny język, którym została napisana recenzowana rozprawa doktorska. Ta warstwa pracy zasługuje na szczególną pochwałę. Drobne niedociągnięcia redakcyjne pracy, jak brak kropek po kolejnych cyfrach rozdziałów, literówka na s. 167 (jest: „ontologizacji etyki”, a powinno być: „ontologizacja etyki” – 3 w. od góry) czy kilkakrotnie przywoływane na s. 90 greckie słowo oznaczające materię („hyle”, a nie „yle”) będą łatwe do wyeliminowania w przygotowaniu pracy do druku w formie książki. Rozprawa zresztą została poddana tak dokładnej korekcie, że właściwie

mogłaby być opublikowana w obecnej formie. W przypadku prac doktorskich zdarza się to niezwykle rzadko.

Praca dość odważnie wkracza w niełatwe rejony etyki fundamentalnej. Precyzyjnie rekonstruuje koncepcję Valoriego, osadzając ją w szerokich kontekstach historycznych i problemowych, a następnie z dużą swadą badawczą stawia jej krytyczne pytania i szuka jej rysów oryginalności. Niewiele pozostało pytań pod adresem etyki fenomenologicznej w ogóle i jej wersji wypracowanej przez włoskiego filozofa, które nasuwały się w trakcie lektury, a których Doktorant nie postawił w ostatnim rozdziale. Jego krytyka ma charakter spolegliwy, ale konsekwentnie drążący słabe punkty w etycznej myśli Valoriego. Świadczy to o jego dużej kulturze filozoficznej i etycznej. Poprawnie rekonstruuje nie tylko niełatwe pojęcia i kategorie fenomenologii w jej pluralizmie, ale z dużą swobodą porusza się po gruncie materialnej etyki wartości, dostrzegając jej teoretyczną siłę, a jednocześnie słabości. Fundowanie filozofii moralnej na gruncie wartości jest wszak zamierzeniem uwikłanym w silną ambiwalencję. Doktorant ma tego pełną świadomość.

Niewiele mam uwag krytycznych czy niedosytów czytelnicznych po lekturze rozprawy Mietelskiego. Pewne wątpliwości budzi ograniczanie się generalnie do propozycji rodzimych autorów przy rysowaniu tła dwudziestowiecznej filozofii włoskiej w rozdziale pierwszym. Dlaczego autor nie sięgnął szerzej do bogatszej wszak włoskiej literatury historyczno-filozoficznej? Czy nie pozwoliłoby to na bardziej precyzyjne zarysowanie problematyki niż oparcie się na świetnych, jednak nielicznych opracowaniach powstałych na gruncie polskim? Przypisy do tego rozdziału świadczą, że Doktorant zna wiele opracowań na ten temat, jednak w tekście głównym są one tylko szczątkowo obecne. Dziwi też w kilku miejscach streszczanie poglądów klasycznych myślicieli za opracowaniami (np. Maxa Schelera za monografią Andrzeja Niemczuka czy podręcznikiem Stanisława Kowalczyka). Dlaczego nie sięgnąć do źródeł? Analizy dotyczące pozycji metodologicznej nauk humanistycznych są zbyt szczegółowe w stosunku do celów postawionych przed analizami podjętymi w pracy. Niejasne jest stwierdzenie, że wartość jest „tak bardzo związana z istnieniem, że przekształca się w powinność” (s. 129). Czy chodzi o istnienie, bycie w ogóle czy o istnienie człowieka? Podobnie teza, że „wartość jest ufundowana na bycie” (s. 130) wymagałoby szerszej eksplikacji ontologicznej. Nie rozwiewa, a wręcz potęguje wątpliwości konkluzja, że wartość to to, co jest doskonałe w bycie czy organiczne wiązanie wartości moralnej z godnością osoby. Oczywiście wynika to z pewnego pęknięcia w koncepcji Valoriego, będącego skutkiem mariażu koncepcji fenomenologicznej z ontologią i personologią, a nie z wadliwej rekonstrukcji przedstawionej

w pracy. Zabrakło mi też choćby wspomnienia koncepcji „doświadczenia istnienia” wypracowanej przez Dietricha von Hildebranda (*Daseinserfahrung*) czy interesujących analiz aksjoetycznych Romana Ingardena, zawartych w jego publikowanych rozprawach (m. in. *Czego nie wiemy o wartościach?*) oraz obecnych w dwóch cyklach jego autorskich wykładów z etyki. Za mocne wydaje się stwierdzenie, że Hildebrand łączył tomizm z fenomenologią (s. 183) – to raczej droga myślowa Edith Stein czy Karola Wojtyły niż autora *Ethik*. Czy godność osoby jest rzeczywiście w omawianej koncepcji Valoriego wartością moralną czy raczej źródłem wartości moralnych, swoistą metawartością czy normą moralności, używając pojęcia klasycznej filozofii moralnej? Paolo Valori podjął próbę połączenia fenomenologicznej etyki wartości z ujęciami ontologicznymi, personalistycznymi, a nawet eudajmonizmem, co musiało „zaowocować” teoretyczną niezbornością jego ujęcia. Doktorant, głównie nie wprost, uchwycił te pęknięcia i poddał je krytycznej analizie. Dobrze świadczy to o jego świadomości metodologicznej i metaetycznej oraz ogólnym przygotowaniu warsztatowym w zakresie filozofii.

Opiniowana rozprawa jest wzorcową pracą doktorską tak w warstwie merytorycznej, erudycyjnej, jak i formalnej, redakcyjnej oraz warsztatowej. Zbudowana została na klasycznym schemacie w pełni adekwatnym do realizacji celu badawczego. Doktorant wykazał się dużą wiedzą w zakresie fenomenologii, etyki wartości i myśli Paola Valoriego. Jego analizy pokazują też nieprzeciętne talenty analityczne i syntetyczne. To badacz dojrzały do przeprowadzania dyskusji nad fundamentami etyki jako pełnoprawny uczestnik tychże dyskusji. Recenzowana rozprawa jest jedną z najlepszych, jakie miałem zaszczyt oceniać. Wydanie jej drukiem niewątpliwie wzbogaci polskie piśmiennictwo filozoficzne. W mojej ocenie praca nie wymaga żadnych rekonstrukcji, wyłącznie drobnych zabiegów redakcyjnych, stąd postuluję jej szybkie wydanie w formie książki.

W konkluzji przedstawionej recenzji jednoznacznie i z satysfakcją stwierdzam, że praca doktorska pt. *Koncepcja etyki fenomenologicznej Paola Valoriego. Studium analityczno-krytyczne* spełnia z naddatkiem wszystkie warunki określone w art. 187 Ustawy z 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.). Wnoszę zatem o dopuszczenie ks. mgra Tymoteusza Mietelskiego do publicznej obrony pracy doktorskiej i wyróżnienie oraz nagrodzenie jego rozprawy.